

Imovinska prava u digitalnoj eri, intelektualna prava i zaštita potrošača 15.04.2026

Profesor Marija Ampovska, Pravni
fakultet, Univerzitet Goce Delcev u
Stipu, S. Makedonija

Co-funded by
the European Union

Pravo na imovinu

u digitalnoj eri

Co-funded by
the European Union

Priroda prava digitalne svojine

- U digitalnoj eri, imovinska prava se suočavaju sa značajnom transformacijom, posebno u pogledu vlasništva i kontrole nad digitalnom imovinom. Tradicionalni koncepti imovine bore se da se prilagode digitalnoj robi, jer korisnici često dobijaju samo dozvolu za korišćenje digitalnog sadržaja, a ne potpuno vlasništvo. Online provajderi strukturiraju svoje uslove korišćenja usluge (TOS) kako bi ograničili prava korisnika, sprečavajući preprodaju, prenos ili nasleđivanje digitalnih sredstava.

Osobine imovine u digitalnoj eri

Imovina u digitalnoj eri, odnosno **digitalna imovina**, ima nekoliko **karakterističnih osobina** koje je razlikuju od tradicionalne (fizičke) imovine:

Razlike u odnosu na tradicionalnu imovinu

Osobina	Tradicionalna imovina	Digitalna imovina
Oblik	Fizički (kuće, vozila, novac)	Nematerijalni (fajlovi, nalozi, tokeni)
Lokacija	Fizički određena	Virtuelna, često neodređena
Prava	Pravo svojine	Ugovorno pravo/licenca + vlasništvo
Pristup	Fizički	Tehnički (lozinke, ključevi)
Prenosivost	Jasno regulisana	Ograničena/uslovljena
Pravna regulativa	Dugo razvijana	Još u razvoju, fragmentisana

Zaštita intelektualne svojine

u digitalnom dobu

A decorative graphic consisting of several horizontal lines of varying lengths and colors (teal, light blue, white) extending from the right side of the slide towards the center.

Uvod

- Brzi napredak digitalne tehnologije značajno je uticao na zaštitu intelektualne svojine (IP). Sa porastom veštačke inteligencije (AI), blockchain i digitalne platforme, tradicionalni pravni okviri se bore da se prilagode novim izazovima vlasništva, sprovođenja i poštene upotrebe. Kao rezultat toga, zakoni o autorskim pravima, patentna zaštita i pojam vlasništva nad digitalnim sadržajem zahtevaju stalnu ponovnu procenu kako bi se osiguralo da se poštuju prava kreatora i potrošača.

Zaštita intelektualne svojine u digitalnoj eri: slučaj generativne AI

Izvor: WIPO

A decorative graphic consisting of several horizontal lines of varying lengths and colors (teal and white) extending from the right side of the slide.

Uvod

- Digitalna era, posebno sa porastom alata generativne AI (GAI) kao što su ChatGPT, DALL-E, i Midjournei, postavlja nove izazove i pitanja za zakon o intelektualnoj svojini.
- Tradicionalni IP okviri (autorska prava, patenti, zaštitni znakovi, dizajn) testiraju se na nove načine zbog mogućnosti AI da kreira sadržaj.

Autorstvo i vlasništvo

- Zakon o autorskim pravima tradicionalno se zasniva na ljudskoj kreativnosti. Generativna AI to zamagljuje stvaranjem sadržaja bez direktnog ljudskog unosa.
- Pravni sistemi se razlikuju: neki uskraćuju zaštitu radovima koji nisu generisani od strane ljudi, dok drugi raspravljaju o tome da li korisnik ili programer AI poseduje prava.

Osnove autorskih prava

Originalnost

- Delo mora da potiče od autora i da poseduje minimalan stepen kreativnosti. To ne može biti puka kopija nečeg drugog.
- Svrha je da se zaštiti nezavisno stvaranje, a ne samo napor. Filtrira trivijalne, mehaničke ili čisto činjenične radove.

LJUDSKO AUTORSTVO

- Rad mora biti proizvod intelektualnog stvaranja ljudskog uma. Autorska prava su podsticaj i pravo ljudskih stvaralaca.
- Svrha je da se pravni sistem usidri na fizičko ili pravno lice koje može da poseduje prava, sprovodi ih, i biti podstakao da stvara.

Jednostavan test:

"Da li je originalan?" (Ne kopira, ima kreativnu iskru)

"Ko je ljudski autor?" (Osoba ili entitet na koji možemo ukazati)

**KINA:
ZAŠTITA
"ORIGINALN
OG
INTELEKTUA
LNOG
DOSTIGNUĆA
"**

Osnovni pravni izvor: Zakon o autorskim pravima Narodne Republike Kine (2020 Amandman), član 3.

Pravni standard:

A "rad" je definisan kao "originalno intelektualno dostignuće ... koji se može predstaviti u određenom obliku."

Fokus: Sam objektivni izlaz, a ne subjektivna ličnost koja stoji iza njega.

Prag u praksi

Originalnost: Tumači se kao "nezavisno stvaranje + minimalna kreativnost". Sudovi traže bilo kakav ljudski intelektualni doprinos u procesu.

Autorstvo: Široko tumačeno. Može biti korisnik koji pruža kreativni pravac (izbor, aranžman, uputstva) ili pravno lice (npr. Tencent) koje organizuje stvaranje.

Ključni presedan (pravilo "Dreamwriter"): Zaštita se odobrava ako je čovek ili tim napravio "pripremne, nadzorne ili organizacione izbore" (izbor podataka, podešavanje parametara, izbor stila, završno uređivanje).

Praktični ishod za AI

Izlazi uz pomoć AI mogu biti zaštićeni. Kreativni pravac korisnika je često dovoljan. Zakon je fleksibilan i prilagođava se novoj tehnologiji.

AI građanska odgovornost, trenutni režiimi, predlozi EU

22 April 2026

Profesor Marija Ampovska

Algoritmi

- Algoritmi su skup pravila ili instrukcija koje se prate prilikom izvođenja proračuna, ili uopšteno, skup procedura za rešavanje problema koje, kada se prate, proizvode određeni izlaz. Oni su sada najpoznatiji kao instrukcije oličene u kompjuterskim programima, kao što su oni koji omogućavaju veštačku inteligenciju (AI).
- Algoritmi su osnovni deo softvera; Oni definišu logiku i korake koje softver prati kako bi postigao svoje ciljeve. Pisanje softvera podrazumeva implementaciju algoritama u određenom programskom jeziku. Kod koji su napisali programeri prevodi apstraktne algoritamske korake u formu koju računar može da razume i izvrši.

AI sistem - softver

- Definicija AI sistema uključuje softver koji su ljudi dizajnirali da deluje u fizičkoj ili digitalnoj dimenziji percipirajući (posmatrajući) svoje okruženje kroz prikupljanje podataka, tumačenje prikupljenih podataka, obrazloženje znanja ili obradu informacija za postizanje zadatog cilja. Stoga, softver se može smatrati AI sistemom ili njegovim delom ako ispunjava ove kriterijume.
- AI sistemi su specifična vrsta softverskog sistema koji uključuje tehnike i mogućnosti veštačke inteligencije. AI softver uključuje niz tehnika i mogućnosti veštačke inteligencije, uključujući mašinsko učenje, obradu prirodnog jezika, kompjuterski vid, robotiku i autonomna vozila. Ove tehnike i mogućnosti omogućavaju AI sistemima da obrađuju i tumače podatke, razmišljaju o znanju, donose odluke i preduzimaju akcije za postizanje određenih ciljeva.
- U pravnom kontekstu – AI sistemi su softver definisan zakonom kao te vrste.

Pravna definicija AI sistema

- Da bi se osiguralo da definicija AI sistema pruža dovoljno jasne kriterijume za razlikovanje AI od jednostavnijih softverskih sistema, kompromisni sporazum usklađuje definiciju sa pristupom koji je predložio OECD. U pravnim izvorima EU, veštačka inteligencija ili AI sistem je definisan kao "sistem zasnovan na mašini koji može, za određeni skup ciljeva definisanih od strane ljudi, donositi predviđanja, preporuke ili odluke koje utiču na stvarna ili virtuelna okruženja"
- U predlogu regulatornog okvira EU o veštačkoj inteligenciji (AI) u aprilu 2021. godine, Komisija predlaže da se uspostavi pravna definicija "AI sistema" u zakonu EU, koja se u velikoj meri zasniva na definiciji koju već koristi OECD.

Co-funded by
the European Union

Trenutni režimi AI u EU

Postojeći režimi odgovornosti u nacionalnim zakonima

- U svojoj proceni postojećih režima odgovornosti u svetlu novih digitalnih tehnologija, Ekspertske grupe za nove tehnologije zaključilo je da režimi odgovornosti koji su na snazi u državama članicama obezbeđuju barem osnovnu zaštitu žrtava čija je šteta prouzrokovana radom takvih novih tehnologija. Međutim, specifične karakteristike ovih tehnologija i njihovih primena – uključujući složenost, modifikaciju kroz ažuriranja ili samoučenje tokom rada, ograničenu predvidljivost i ranjivost na pretnje sajber bezbednosti – mogu otežati da se ovim žrtvama ponudi zahtev za naknadu štete u svim slučajevima kada se to čini opravdanim

Lex specialis za AI

- Francuska i Nemačka su 2021. godine bile prve zemlje na svetu koje su uspostavile pravni okvir za raspoređivanje (postavljanje) autonomnih vozila u redovne usluge.
- U Nemačkoj je propis pravno obavezujući od maja 2022. godine. Autonomne flote mogu se koristiti u redovnom radu od 2023. godine – autonomni rad sa daljinskim upravljačem biće moguć nakon prelaznog perioda. Federalno ministarstvo za digitalizaciju i saobraćaj takođe pruža modele regiona i živih laboratorija za promovisanje razvoja potpuno novih, digitalizovanih i povezanih sistema mobilnosti.
- Udruženje nemačkih transportnih kompanija (VDV) već navodi više od 40 projekata autonomnih shuttle busova u regionalnom i lokalnom javnom prevozu. Međutim, većina njih putuje malom brzinom, na fiksnim rutama i još uvek sa bezbednosnim vozačima.
- U Francuskoj od septembra 2022. autonomna vozila do nivoa 4 i bez vozača u vozilu dozvoljena su u mešovitom saobraćaju na javnim putevima – ali im je potreban daljinski upravljač

AI sistemi sa obavezama transparentnosti - Član 50 – Nisu visokorizični, ali imaju posebne obaveze

Tip sistema	Obaveza
Sistemi koji komuniciraju sa ljudima	Informisati da komuniciraju sa AI (osim ako je očigledno)
Generativni AI (ChatGPT, DALL·E, Stable Diffusion)	Obeležiti izlaz kao veštački generisan – mašinski čitljivo i detektabilno
Deep fake sadržaj	Obelodaniti da je sadržaj veštački generisan/manipulisan
Prepoznavanje emocija / biometrijska kategorizacija (ako nisu zabranjeni)	Informisati izložene osobe

AI Act uvodi četiri nivoa

Zabranjeni – najštetnije upotrebe (član 5)

Visokorizični – obavezna procena usaglašenosti (član 6 + Aneks III)

Transparentnost – obaveze obeležavanja (član 50)

Minimalni rizik – bez dodatnih obaveza, dobrovoljni kodeksi